

...Коли 1937 року 28-річний поет після важкої хвороби закінчив свою земну путь, І.Огієнко відгукнувся на цю сумну подію некрологом «Богдан-Ігор Антонич» у «Нашій культурі».

Усе зазначене свідчить про те, що Б.-І.Антонич виявився яскравою творчою постаттю на життєвому шляху Івана Огієнка, близькою професорові-богословові за багатьма аспектами своєї поетичної праці.

Список використаних джерел:

1. Тіменик З. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон): життєписно-бібліографічний нарис. – Львів, 1997. – 228 с.
2. Качкан В. Хай святиться ім'я твоє: українознавство та пресологія. – Книга третя. – Львів, 1998. – 368 с.
3. Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – Книга друга. – К., 1994. – 720 с.
4. Борзенко О.І., Сподарець М.П. Українська література: хрестоматія, 11 клас. – Харків, 2004. – 752 с.
5. Огієнкові афоризми і сентенції. – Львів, 1996. – 96 с.
6. Енциклопедія українознавства для школярів і студентів. – Донецьк, 2001. – 196 с.
7. Новий довідник: українська мова, українська література. – К., 2006. – 864 с.
8. Українська духовна поезія ХУІІ-ХХ ст. – К., 1996. – 160 с.

The article is elucidating relations of Ivan Ogienko (professor-philolog, editor, theolog) for thirtieth years of XX century with his younger contemporary – talented west-Ukrainian poet Bogdan-Igor Antonych, roll-call of their creative, ideological views.

Key words and word-combinations: poet, poetry, magazine, sun, nature, hymn to life, Christian outlook.

Отримано: 20.02.2008 р.

УДК 001(477)(092)(0.44)

Б. А. Виханський

Краєзнавець, с. Дубляни на Самбірщині

СВІТ ВЗАЄМИН ІВАНА ОГІЄНКА І АНДРІЯ ЧАЙКОВСЬКОГО (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЛИСТУВАННЯ)

У статті проаналізовано листування І.Огієнка з А.Чайковським, визначено його основні проблеми.

Ключові слова та словосполучення: українська державність, москвофільство, міжнаціональні стосунки, великі Українці.

Є люди, очі яких сяють на високосях їх душ, немов зорі в темному небі. Що саме до таких особистостей належить Іван Огієнко, не казатиму й слова, бо кожний, хто хоч ледь доторкнувся до цієї світлої постаті, відразу й до останку був упокорений її маєстатом, а в його душі довіку жеврітиме палахкотітиме неопалимою купиною благодат-

ний відсвіт його діянь і величі. Щодо свого земляка Андрія Чайковського (в школі, до речі, де він постигав свої найперші ази, я працюю й до сьогодні) доведеться все ж їх кілька вимовити. Хоч би в тому плані, що це єдиний український письменник, який зобразив у своїх творах життя такого прошарку нашого народу як гербової, загонової чи навіть ходачкової шляхти, з надр якої вийшли такі неординарні діячі України як Памва Беринда (до речі, теж Чайковський — Б.В.), Юрій Федькович (Гординський), Омелян Прицак (з Луцьких Вадяків), Остап і Юрій Луцькі, кир Сотер (Степан Ортинський), Святослав Гординський Антонович, ну, і звісно ж, сам Андрій Чайковський Тимкович. Не затертим залишиться по ньому і слід як автора глибокопатріотичних історичних повістей, оповідань, роману «Сагайдачний», в духовному сьайві яких зростало і мужніло не одне покоління галицьких (західноукраїнських) патріотів, борців за незалежність рідної землі.

Так як для інших регіонів України, крім Галичини, ім'я його не настільки відоме, як хотілось би, подам кілька зауваг щодо його життя і творчості. Будучи походженням із збіднілої шляхти (по суті, селян), не мав коштів на навчання в університеті, в який поступив в 1877 році, тож записався добровольцем на військову службу, щоб їх там зібрати. Згодом, вже закінчуючи університет, як лейтенант запасу був відкликаний з навчання на придушення повстання в 1882 році в Боснії і Герцеговині (по суті, на війну). Як і його друзі з правничого факультету — Кость Левицький, Євген Олесницький, Антін Горбачевський, Ілько Кокорудз, з якими він заснував народовецьке студентське товариство «Дружній лихвар» в 1879 році, і які стали видатними громадськими (і політичними) діячами Галичини, усе своє життя вів активну громадську діяльність: був у Бережанах (на зорі своєї діяльності) головою повітової філії товариства «Просвіта», повітовим кошовим товариства «Січ», а в Львові (уже геть пізніше) головою Товариства письменників і журналістів імені І.Франка усєї Галичини, Почесним членом товариства «Просвіта». Став одним із будівничих Української Держави (ЗУНР) в 1918-1919 рр. як повітовий комісар Самбірщини, активно спричинився до творення Легіону УСС, вишколюючи як офіцер запасу майбутніх січових стрільців в Самборі в 1914 році.

Активно втручався в усі сфери життя тодішнього галицького суспільства, особливо обстоював українськість греко-католицької Церкви, за що попав в неласку єпископа станіславського Григорія Хомишина, активного впроваджувача безшлюбності (целибату) серед українського духовенства, та черемиського — Йосафата Коциловського. На відміну від значної частини галицької творчої інтелігенції, яка почала тяжіти до радянщини (письменник Антін Крушельницький громогласно закликав його до цього навіть під час ювілейних торжеств у 1929 році: «Зломи перо, ювіляте! Візьми напрям на світле майбутнє Країни Рад»), ніколи не вірив їй, а тим більш не сподівався, що зробить вона добро українському народові [1, с. 292]. «На мою думку, на радянщину нема нам що покладатися, — писав він у листі до Кирила Студинського (1927 рік) — радянщину незадовго чорт

візьме. Усе розпочинають «великим помахом крил», а все скінчиться фіаском» [2, с. 276].

Народившись у різних куточках України (Поліссі і Галичині), зростаючи в підневільних умовах двох ворогуючих імперій (Росії і Австро-Угорщини), маючи значну вікову різницю (1872 і 1857 р.н.), зуміли знайтися в великолюдному світі цих двоє великих людей нашого народу, зав'язати найтісніші стосунки, взаємно доповнюючи один одного, залишивши нам безмірний скарб свого епістолярію, до якого нам ще припадати і припадати.

Та слід зазначити, що час взаємин Івана Огієнка та Андрія Чайковського припав на дуже складний період нашого буття. Річ Посполита Польська, у якій їм обом довелося жити, знавісніло боролася проти будь-якого прояву українства, заборонивши вживати навіть такі поняття як «українець» чи «Західна Україна». Шукаючи аналогії тим часам їх сучасник, відомий український письменник і мислитель Улас Самчук, віднайшов їх аж у часах Римської імперії, цитуючи Таціта: «Часи, котрі ми переживаємо такі нікчемно жорстокі, що наші потомки не схотять повірити, аби жили колись люди, що могли пережити їх».

Особливо важко було Андрієві Чайковському, якому польські владці за ніяких обставин не збирались пробачити чи забути ні його діяльності будівничого Української держави на посаді комісара ЗУНРу в Самбірському повіті, ні, тим більше, його знаменитого звернення «До українських жовніврів моє дружнєє посланнє». Лють перекошувала їх обличчя при читанні, приміром, ось таких рядків: «Ми мусимо побідити. За нами стоїть сам Бог, тому що ми боронимо свого, а по чуже не посягаємо. Тяжко нам приходится боротися в країні, зруйнованій війною. І подвір'ячко би спрятати, а тут сусідські свині в огород позалазили та й грядки риють. Та ми як напружим наші сили, то певно видержимо. І чужих свиней проженемо, і добрий пліт загородимо. Тоді вже копати і ярину садити» [3, с. 359].

Загнаний у безвихідь як правник (власник адвокатської канцелярії) і обставлений з усіх боків «червоними прапорцями», боротися за своє (і великої родини) існування зміг лише за письменницьким столом. Важкий то шматок хліба, та й той йому, як це не парадоксально, навперегін намагались вибивати з рук «свої» брати-українці. Нелегко доводилось у Варшаві і Іванові Огієнку, тож, зрозуміло, тонус їхніх писань у великій мірі буденно-приземлений, занадто мінорний.

Не знаємо з яких пір почалося їх листування, та вже в першому відомому нам посланні від 3-го вересня 1925 року бачимо, що взаємини респондентів дуже тісні і дружні, бо до просто знайомих Андрій Чайковський ніколи б так не звертався, як тут: «Високодостойний Пане Професоре, мій Дорогий Друже!». І цей тон, ця щира, дружня постава характерна до всіх його послань, а маємо їх аж 29 і охоплюють вони ціле десятиріччя аж до самої смерті Андрія Чайковського (2-го червня 1935 року). Причому, яку тему вони не зачепили б (були там тотожність думок чи пряме заперечення), тональність взаємин

була на одній і тій самій площині: толерантність, виваженість, взаєморозуміння.

Характерним з цього приводу є лист з 24-го січня 1931 року, який є відповіддю на два листи, отриманих від І.Огієнка, у яких той аналізує один з творів А.Чайковського. Тож останній сердечно дякує за «щирі зауваги» і запевняє, що в наступних своїх творах обов'язково їх використає. Але не в усьому згідний з Іваном Огієнком, з дечим годиться, а з дечим ні. Щодо мовних похибок, пише він, не буду перечити, бо поважаю Ваш авторитет, як знатока мови. Признаю мою похибку, продовжує він далі, і щодо того, що в «Сонцю Руїни» я допустив щось таке, що не могло мати місця в козацькій Україні (різання кабанів на Спаса (у спасівку) в честь повернення сина з турецької неволі). Тут я виходив, виправдовується А.Чайковський, з наших галицьких мірок, бо, якби в нас таке трапилось, то, хоч і піст, та в єпископа галичани завжди легко могли отримати диспензу (розгрішення — Б.В.) для себе і своїх гостей. А от щодо того, як православне Духовенство відносилось до матушки Росії, «то за мною правда», бо дія твору відбувається 1775 року, а тоді воно вже стояло на услугах в Москві, а «коли й був де який, то певно ховався перед царськими шпигами і не давав про себе знати» [4, с.18].

Обстоюючи свою правоту, письменник робить цілий екскурс в історію зачіпаючи таких духовних, як Сильвестр Косів, Петро Могила, Єлисей Плетенецький, Значко-Яворський і закінчуючи Сокольським, з яким безпосередньо пов'язана руйнація останньої Січі. «Уявляю собі, — пише він, — що коли б такий Сокольський, якого либонь на Запоріжжі дуже поважали, одним словом був заохотив козацтво до опору, як це робив Мелхиседек з гайдамаками, то був би викликав між козаками таке завзяття, що були б миролюбного Калниша в мент скинули з отаманства, а москалів рознесли в пух. І може б наша історія пішла іншим шляхом, було б осталося Запоріжжя нашим Піємонт... могла утворитися тверда Запорізька Республіка, яка би своїми променями ogrівала всю Україну» [4, с.18]. З цього бачимо, що часто-густо співрозмовники виходили далеко за предмет суперечки і дозволяли собі ділитися думками з будь-яких наболілих питань, що дозволяє нам побачити широту їх кругозору, прогресивність поглядів з тієї чи іншої проблеми.

Саме в тому листі, у відповідь на запитання І.Огієнка, навіщо йому знати чи Андрій Каминський є українським письменником, А.Чайковський викладає свої погляди на проблему, яка ще й сьогодні не всіма усвідомлена. Виявляється, в москвофільській газеті «Русській Голос» появилася стаття того добродія під заголовком «Мать Сарматія», в якій він, як кепкує собі А.Чайковський, «грає на старій катаринці ветхую пісеньку про три руські віті», про «єдину неделімую», яка має заступати Сарматську «мать», і пише такі нісенітниці, що ті три донечки Сарматії «вже значно зблизились до себе і щораз зближаються». Аргументуючи свою позицію, письменник доводить, що в світі, навпаки, проходить процес все більшого віддалення наро-

дів, що колись до одної народності належали, а не зближення, бо коли б таке відбувалося, то ще могла б встати з могили «мать Германія» і зоблізувати в одну мовну кучку «не тільки німців з гох — і плятдойчом, але ще голландців, данців, шведів і норвегів». От тоді буде «братерство братне» — насміхається А.Чайковський [4, с.19].

Обидва респонденти боляче пережили втрату Української державності, тому ця тема не сходить з їх уст упродовж усього листування. То один, то другий роздумують про причини наших невдач, про перспективи на майбутнє. Щодо останнього, то несхитною є позиція А.Чайковського, що «сорокамільйоновий народ не може пропасти». У листі з 5-го грудня 1930 року він аргументує це тим, що раз Провидіння «викресало з нашого багатомільйонного народу... такого генія слова, як наш Тарас, то викреше... ще генія діла, і тоді будуть з нас люди» [4, с.14-15]. Він навіть припускає, що якщо такого генія діла не знайдеться в нашому народі, то Провидіння пришле нам його з іншого народу (як, приміром, французам корсиканця Наполеона), і той «візьме тих усіх безкритичних індивідуалістів за чуба й навчить їх слухняності, пошановання авторитету і пильної праці, та злучить з нас шкарлупу сервілізму, що є найгіршим (нашим) ворогом». Як на мою думку, є тут чого навчитися і нам, нинішнім!

Не можуть обминути вони, зрозуміло, і животрепетні, сучасні їм події, зокрема, жахливої «пацифікації» (нібито, «умиротворення» українського народу), яку проводить в 1930 році польський уряд на всіх західноукраїнських землях. Цікаво, що цією кампанією вандалізму, під час якої нищатья осередки українства і навіть гинуть люди, А.Чайковський не аж надто переймається, мало того, в душі він, якщо можна так сказати, в якійсь мірі задоволений. Розгадка цієї його позиції випливає з перспектив майбутнього: письменник дуже боїться, щоб народ не змирився з ярмом, щоб в його середовищі не виник прошарок полонофільства, як колись за Австрії — австрофільства, що стало б значною перешкодою для визволення України. Обмірковуючи це питання з І.Огієнком, він схильний вважати, що «колись дякуватимемо Провидінню, що нас віддало в таку тверду школу». І як завжди твердо надіється, що «з нас ще будуть люди» [4, с.16].

Щодо того, що його найбільше дивує в цій ганебній акції окупанта проти поневоленого ним народу, то це — варварство і дикунство пацифікаторів, пояснення якому знайти неможливо. Про який глузд може йти мова, коли жандарми висипають з селянських мішків борошно на землю, зверху вкривають його шаром квашеної капусти, нагортують з бочки, все це разом обливають гасом, а тоді, осатаніло потоптавши своїми чобітьми, ревуть скаженими голосами до господарів хати: «А teraz — згуй кабаніє!». Проглядає тут, на його думку, не що інше, як шовінізм пересічного обивателя, який панічно боїться українства, бо бачить в ньому загрозу його «голубій» мрії: Польща «од можа до можа», з якою він аж ніяк розставатися не бажає.

Не може не вражати нас і те, що майже все, про що ведуть розмову ці двоє великих людей, не втратило актуальності і сьогодні,

що ніби воно написано з проекцією на майбутнє, зумисно для нас сьогоднішніх. Приміром, про нашу українську зрадливість і віру в те, що «Господь дасть нам дожити такої хвили, що ми з такими людьми (а скільки їх сьогодні! — Б.В.) в першу чергу порахуємося... бо гірше болить, як свій пес вкусить, ніж чужий». Чи про тривогу від того, що «повилазили з нор духи радикальні та большевицькі, які хочуть усе надбане зруйнувати. Ганьблять усіх, а самі нічого не роблять». Хіба це не про наших суперєвроповізованих письменників, «бузинового» плоду писак-журналістів та горе-політиків з Верховної Ради? [4, с.20].

А міжнаціональні стосунки? Ось як це філігранно змальовує А.Чайковський: «Пропасть між обома націями (українцями і поляками — Б.В.) страшенно поглибилася. Ненависть не тільки в одиниць, але й в повітрі. Почуваю це сам по собі. Колись я жив у товариських зносинах з поляками і бував у їхній хаті, а вони в мене ділилися хлібом і сіллю. Тепер абсолютно не міг би цього зробити і піти в польську хату в гості. Страшно! Сам дивуюся такій зміні!» [5, с. 27]. Запитаймо сьогодні самі себе: а хіба тепер не насувається на нас щось таке подібне у стосунках з росіянами? Що це за тон у міждержавних зносинах в їхнього президента, в їхніх політиків з Державної Думи і іже з ними? Хіба цим не ристься пропасть між двома сусідніми народами? І з другого боку: чи зуміємо бути такими твердими й послідовними, як А. Чайковський ?

Охопити за «один присіст» весь материк їхніх взаємин безсумнівно неможливо, тим більше, що в зв'язку з певними обставинами, торкалися вони і тем дрібних чи навіть дріб'язкових. Та все ж і на такій одній «дрібниці» я хочу зупинитися, бо дуже вона мені імпонує як вихідцеві із Самбірщини. Йдеться тут про назву одного із відомих наших сіл, звідки, як вважають, родом наш славний гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. Це питання зацікавило якраз Івана Огієнка, і, відповідаючи йому, Андрій Чайковський аргументовано доводить, що зветься воно не Кульчиці (це сполонізована назва), а Кільчиці (чи Кільчичі, як справіку називають це село усі навколишні села, в тому числі і моє, віддалене від нього лише невеликим ліском. — Б.В.), бо у Віденській хроніці, де йдеться про рятівника цього міста, його названо Юрієм Kolschucky. А буква «о» ні в якому разі в наступному не могла перейти в «у», а лише в «і». Можу додати до цього ще й таке, що ті мешканці з того села, які переселилися років триста тому в інші регіони України, зокрема на Тернопілля, до сьогодні носять прізвища «Кільчицький», а не «Кульчицький», як в моєму сусідньому селі [6, с. 307].

Великий і мудрий наш сучасник Євген Маланюк колись сказав: «Може, найважливішим з наших завдань як національної спільноти було, є і буде: пізнати себе». На цьому благородному шляху опорою і дороговказом нам стають насамперед Великі Українці. Такі як Іван Огієнко та Андрій Чайковський. Доторкуєшся до них і радість охоплює тебе, бо розширилися твої обрії, прийшло до тебе щось непромінальне, щось величне, щось вічне. Слава їм!

Список використаних джерел:

1. Чайковський Андрій. Спогади. Листи. Дослідження: У 3-х тт. / Упорядн. Б.З. Якимович за участю З.Т. Грень, О.В. Сідяра. — Львів, 2002. — Т.ІІ. — С.7-310.
2. Чайковський Андрій. Цит. вид. — Т. ІІ. — С. 291-293.
3. Чайковський Андрій. Цит. вид. — Т. І. — С. 357-359.
4. Наша Культура. Науково-популярний місячник української культури. — Вінніпег. — Рік XVI. — 1953. — Ч. 4-5 (181-182). — С. 14-20
5. Віра і Культура. Місячник української богословської думки й культури. Орган Укр. Наук. Богословського Товариства. — 1954. — Ч. 11. — С.27-30.
6. Чайковський Андрій. Цит. вид. — Т. ІІ. — С. 299-310.

The article analyses correspond of Ivan Ogienko with Andriy Tchaikovsky and determine its main problems.

Keywords and word-combinations: Ukrainian state, moskwofilstvo, international relationship, Great Ukrainians.

Отримано: 16.07.2008 р.

УДК 929 (477):37.037

М. І. Слободян

Львівський інститут МАУП

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ І. ОГІЄНКА (МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА)

У статті на основі аналізу праць І.Огієнка (митрополита Іларіона) досліджується такий феномен як український патріотизм, висвітлюються питання національно-патріотичного виховання, показані шляхи та джерела формування української національної свідомості.

Ключові слова та словосполучення: огієнкознавство, український патріотизм, націоналізм, історія, мова, батьківщина, меншовартість, рідномовні обов'язки, національна свідомість, національне відродження, державна мова, українська церква.

Процес демократизації посттоталітарного суспільства України органічно пов'язаний з вихованням нової людини, яка б стала носієм високих національних цінностей, пріоритетів. Українське суспільство має усвідомити консолідуючу роль національного фактора в демократичній поліетнічній Україні з метою плекання соборної спільноти українського народу, що об'єднує представників різних національностей, які живуть у незалежній українській державі, мають ті ж права і обов'язки, що й представники автохтонного народу. Користуючись тими ж правами, що й представники корінної нації, національні меншини, що живуть в Україні, не повинні забувати і про свій обов'язок — вірно служити Україні, брати активну участь у розбудові незалежної української держави, шанувати все українське.

Зразком національної терпимості, поваги, поведінки, ставлення українців до інших народів став великий патріот України І. Огієнко.